

13. Παραγωγή Β: Πρωτογενής διαίρεση σε συνθήκες ελευθερίας από τον Νικόδημο

1. Προτού εξετάσουμε την παραγωγή σε συνθήκες όπου ελεύθεροι άνθρωποι έχουν πρόσβαση σε ελεύθερα ή φθηνά εδάφη, ας κοιτάξουμε έναν παραγνωρισμένο νόμο της ανθρώπινης συνύπαρξης: τη συνεργασία.

Είναι αμφίβολο αν σήμερα πολλοί αναγνωρίζουν την ευεργεσία της άδηλης συνεργασίας μεταξύ ατόμων, επιχειρήσεων, κοινοτήτων και εθνών, παρότι σε καμιά προηγούμενη εποχή οι άνθρωποι δεν απολάμβαναν τα ευεργετήματά της σε τέτοια έκταση και ποικιλία.

Οι άνθρωποι ζούνε σε Πολιτείες για να είναι λυτρωμένοι από τα δεσμά της ανάγκης και να μπορούν να αναπτύσσονται και να δημιουργούν: δηλαδή να είναι ο εαυτός τους και να ακολουθούν δημιουργικές ασχολίες της επιλογής τους, ώστε να αναπτυχθούν στο πληρέστερο δυνατό ανάστημά τους, σε δεξιότητες, ευαισθησία, κατανόηση και επίτευξη. Έτσι το πρώτο ουσιαστικό στοιχείο στην ανθρώπινη πρόοδο είναι πως άντρες και γυναίκες πρέπει να ζούνε σε κοινότητες που παρέχουν ελεύθερο πεδίο δημιουργικής δράσης – χάρη στην εξειδίκευση και τον καταμερισμό εργασίας.

Η ελευθερία από τα δεσμά της ανάγκης προέρχεται από τη συνεργασία.

Σήμερα, πατάς ένα κουμπί κι έχεις ηλεκτρικό φως ή θερμότητα ή δροσιά από το κλιματιστικό. Γυρίζεις μια στρόφιγγα κι έχεις άφθονο νερό, κρύο ή ζεστό, να πιεις, να πλυθείς, να μαγειρέψεις. Σηκώνεις το ακουστικό και συνδιαλέγεσαι με την άλλη άκρη του πλανήτη. Θέλεις λίγη ψυχαγωγική περίσπασση, πιέζεις το τηλεκοντρόλ κι έχεις φωτισμένη σε όλα τα χρώματα την τηλεοπτική οθόνη. Ενεργοποιείς τον υπολογιστή σου και μπορείς να έχεις όποιες πληροφορίες χρειάζεσαι πατώντας μερικά πλήκτρα.

Αυτά όλα τα θαύματα οφείλονται στην παρελθοντική και ακατάπαυστη συνεργασία ανθρώπων συνήθως εκ του μακρόθεν κι άγνωστων μεταξύ τους. Πάρτε το βαμβακερό ρούχο που φοράτε. Άγνωστοι κάπου μακριά καλλιέργησαν το βαμβάκι· άλλοι άγνωστοι το μεταπούλησαν σε κλωστοϋφαντουργεία· άλλοι πάλι εξύφαναν το ύφασμα· άλλοι το έκοψαν και το έραψαν σε εσώρουχο ή μπλούζα ή πουκάμισο κι άλλοι το μετέφεραν στο κατάστημα όπου το αγοράσατε.

Δεν χρειάζεται πολλή σκέψη για να καταλάβουμε πως θα ήταν εντελώς αδύνατο για ένα άτομο, ή έστω μια οικογένεια, να παράγει τα ρούχα (από την καλλιέργεια του βαμβακιού ως το ράψιμο), τον υπολογιστή, το κλιματιστικό, την τηλεφωνική συσκευή και σύνδεση και όλα τα άλλα θαυμαστά επιτεύγματα της τεχνογνωσίας μας, που πλέον παίρνουμε σαν δεδομένα. Αυτή η επίτευξη οφείλεται στην αναπτυγμένη κοινωνία που δημιουργεί την προοπτική για εξειδίκευση και συνεργασία.

2. Συλλογιστείτε όμως τώρα τι αντιμετώπιζαν γύρω στο 1800 με 1850 οι πιονιέροι, οι πρώτοι άποικοι, σκληροτράχηλοι γεωργοί και κτηνοτρόφοι, στη Βόρειο Αμερική, στην Αυστραλία ή αλλού, καθώς εξερευνούσαν τις απέραντες, αχαρτογράφητες εκτάσεις για να

εγκατασταθούν σε μια εύφορη πεδιάδα σε μια τοποθεσία πλάι σε ένα ποτάμι. Και ας μην ξεχνάμε πως υπήρξαν αυτόπτες μάρτυρες όπως ο E.G. Wakefield, ο Henry George κι άλλοι που μας άφησαν γλαφυρές περιγραφές που συμφωνούν μεταξύ τους.

Σε μια τέτοια πεδιάδα λοιπόν ένας από τους πρωτοπόρους έρχεται μαζί με τη γυναίκα και τα παιδιά του να εγκατασταθεί σε μια τοποθεσία στις εκβολές ενός ποταμού. Εκτός από το κάρο του, έχει λίγα τρόφιμα, λίγο σπόρο, λίγα βασικά εργαλεία και ίσως ένα ή δυο ζωντανά. Οι συνθήκες διαβίωσης είναι πρωτόγονες και η εργασία με λίγα μόνο χέρια και σύνεργα, είναι δύσκολη και σκληρή. Αλλά όλοι τους δουλεύουν εντατικά, γνωρίζοντας ότι πρέπει να πετύχουν. Έτσι φτιάχνουν μια καλύβα, σπέρνουν τον αγρό τους, φροντίζουν τα ζωντανά τους, πιάνουν πότε πότε ψάρια ή πουλιά, μαζεύουν αγριόχορτα ή οτιδήποτε και τρώνε κι από τα παστά που έφεραν μαζί τους.

Τον πρώτο χρόνο η παραγωγή σε καλαμπόκι, ας πούμε, είναι 4 μονάδες. Αυτό αρκεί και για τις ανάγκες της οικογένειας και για σπόρο. Ο άποικος υπολογίζει ότι με βελτιώσεις που μπορούν τώρα να γίνουν, η επόμενη σοδειά θ' ανέβει στις 4½ ή 5 μονάδες: θα φυτέψει λαχανικά και φρουτόδεντρα και γενικά η παραγωγή του θα αυξηθεί με καλές προοπτικές.

Στο μεταξύ φθάνουν στην περιοχή πέντε-έξι νέοι καλλιεργητές με τις οικογένειές τους. Οι απέραντες εκτάσεις είναι ελεύθερες, δωρεάν διαθέσιμες. Οι νεοφερμένοι παίρνουν δικές τους τοποθεσίες κοντά στο ποτάμι, κοντά στον πρώτο άποικο, για να έχουν τα πλεονεκτήματα του νερού, της συντροφιάς και της συνεργασίας. Σε κάθε περίπτωση, χάριν ευκολίας, υποθέτουμε ότι παίρνουν ισομεγέθεις εκτάσεις για κτήματα, έχουν όμοια μέσα παραγωγής (ή «κεφάλαιο» από εργαλεία, σπόρους, κλπ.) και εργάζονται με την ίδια εντατικότητα. Στην πράξη, όλοι αναγκαστικά θα πρέπει να εργάζονται εξίσου σκληρά και θα έχουν περίπου ισομεγέθη κτήματα διότι δεν θα μπορούσαν μόνοι τους να καλλιεργήσουν μεγαλύτερα. Με την εγκατάσταση αυτών των αποίκων και την συνεργασία μεταξύ τους η παραγωγή αναμφίβολα θ' ανέβει φτάνοντας, ας πούμε, τις 7 μονάδες.

Σύντομα πάλι έρχονται πέντε-έξι καινούριοι άποικοι με τις οικογένειές τους. Αυτοί επίσης θα εγκατασταθούν κοντά σ' άλλα κτήματα για να ωφεληθούν από την πείρα και τη συντροφιά των παλαιότερων. Αλλά και οι παλιοί θα ωφεληθούν από τους νεοφερμένους που φέρνουν πρόσθετα, πάντα ευπρόσδεκτα χέρια για συνεργασία, ίσως φρέσκο καφέ και καινούρια εργαλεία. Η άμυνά τους είναι πιο αποτελεσματική. Υπάρχουν πολλά στιβαρά χέρια για να μετακινήσουν μεγάλα βράχια, να ξεριζώσουν δέντρα, να στήσουν πασσάλους, ν' ανοίξουν βαθιά χαντάκια για άρδευση, κλπ. Αν κάποιος αρρωστήσει, οι άλλοι θα φροντίσουν το κτήμα του. Πότε στο ένα αγρόκτημα, πότε στο άλλο, θα σφαχτεί ένα δαμάλι και θα μοιραστεί σε όλους. Έτσι γίνεται αποτελεσματική εξοικονόμηση πόρων. Επίσης ένας ή δυο θα μπορούν ν' αφήσουν τα κτήματά τους στη φροντίδα των άλλων για λίγες μέρες και να ταξιδέψουν 200 ή 300 χλμ. σε κάποια πόλη όπου θα πουλήσουν το περίσσειμα της παραγωγής όλων (το καλαμπόκι έχει ζήτηση), και θα ψωνίσουν προμήθειες και καινούρια εργαλεία για όλους. Έτσι γίνεται αποτελεσματική εξοικονόμηση χρόνου. Οι συνθήκες γενικά

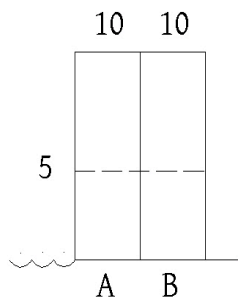
βελτιώνονται περισσότερο και η παραγωγή όλων αυξάνεται, ας πούμε, στις 10 μονάδες.

3. Η συναναστροφή και η συνεργασία στη μικρή κοινότητα εκδηλώνεται με πολλούς τρόπους. Ο κάθε παραγωγός είναι ανεξάρτητος αλλά όλοι απολαμβάνουν τα οφέλη της κοινοτικής συμβίωσης που βασίζονται σε απλή ανθρωπιά, αναγνώριση των πλεονεκτημάτων της συνεργασίας, φροντίδα, κάποια τιμιότητα και γενική εμπιστοσύνη.

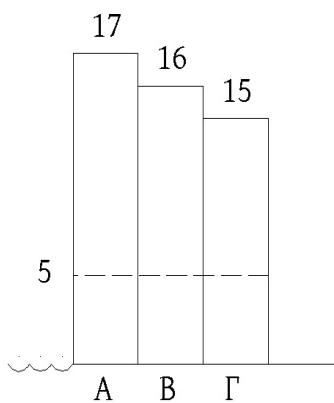
Βέβαια οποιοσδήποτε άποικος θα μπορούσε ν' αποσύρει τη συνεργασία του, να ζει μόνος και να εργάζεται ξεχωριστά. Τότε ο ίδιος θα στερηθεί τη συνεργασία των άλλων και τα οφέλη της. Σαν αποτέλεσμα, η παραγωγή του θα μειωθεί κάτω από το γενικό επίπεδο πέφτοντας κοντά στις 4 τόσες μονάδες. Αυτό είναι το προϊόν που ο πρώτος άποικος μπόρεσε να παραγάγει όταν εργαζόταν μόνος του την πρώτη χρονιά. Τώρα θα είναι οπωσδήποτε κάτι περισσότερο (ας πούμε 5) αλλά θ' αποτελεί ένα πολύ χαμηλό επίπεδο επιβίωσης. Στην ίδια κατάσταση θα ξεπέσει οποιοσδήποτε άλλος που η κοινότητα αποφασίσει να μη του δίνει καμιά βοήθεια – όπως ένας που θα επιχειρήσει να εξαπατήσει ή να βλάψει τους άλλους. Αποκομμένος από τη συνεργασία της κοινότητας, ο οποιοσδήποτε άνθρωπος θα ζει σε συνθήκες στέρησης και αθλιότητας.

4. Η αγροτική μας κοινότητα αναπτύσσεται συνεχώς καθώς ένα κύμα αφίξεων ακολουθεί άλλο. Έρχεται ο γιατρός, ο ιερέας, ο δάσκαλος, ο μαραγκός, ο σιδεράς, ο έμπορος-μαγαζάτορας κ.α. των οποίων η εξειδικευμένη εργασία έχει μεγάλη ζήτηση. Παρουσιάζεται ο καταμερισμός εργασίας, η κοινότητα αναπτύσσεται και η παραγωγή αυξάνεται ραγδαία, καθώς η εξειδίκευση επιτρέπει σε όλους να αφοσιώνονται απερίσπαστα στη δική τους εργασία.

Στα επόμενα δυο χρόνια, ας υποθέσουμε, οι πιο γόνιμες τοποθεσίες κοντά στην εκβολή έχουν καταληφθεί. Φυσικά υπάρχουν τεράστιες εκτάσεις εύφορης γης δωρεάν διαθέσιμες. Επειδή όμως βρίσκονται λίγο μακρύτερα από το ποτάμι και το «κέντρο» της κοινότητας, έχουν κάπως πιο χαμηλή αποδοτικότητα. Η παραγωγή στα διάφορα κτήματα αρχίζει να παρουσιάζει μια μικρή διαφορά. Έτσι ενώ αυξάνεται παντού με κάθε κύμα νεοφερμένων, η αύξηση είναι μεγαλύτερη στις πιο αποδοτικές τοποθεσίες. Η διαφορά οφείλεται στη διαφορετική γονιμότητα του εδάφους και στην απόσταση από το νερό. Τα κτήματα ΒΓ χρειάζονται λίγη πρόσθετη εργασία για να έχουν το αναγκαίο νερό, που έρχεται πιο εύκολα στην Α. Ας παραστήσουμε τις δυο καταστάσεις διαγραμματικά:

Διαγρ. 1

Διαγρ. 2

Η κυματιστή γραμμή αντιπροσωπεύει την εκβολή του ποταμού. Η διακεκομμένη είναι το κατώτατο επίπεδο παραγωγής, δηλαδή η παραγωγή του πρώτου αποίκου όταν εργαζόταν μόνο με την οικογένειά του: αυτό μπορεί να

θεωρηθεί και το κατώτατο όριο επιβίωσης. Οι αριθμοί πάνω από τις στήλες δείχνουν την παραγωγή. Κάθε στήλη στο Διαγρ. 1 αντιπροσωπεύει 10 κτήματα (σύνολο 20), ενώ στο Διαγρ. 2, 20 κτήματα (σύνολο 60). Σε κάθε κτήμα υποθέτουμε ίση έκταση, ίδια μέσα παραγωγής και ίση εργοδύναμη. Το πλεόνασμα οφείλεται σαφώς στη μεγαλύτερη γονιμότητα και στη θέση του εδάφους.

5. Τώρα ας υποθέσουμε ότι ένας από τους παραγωγούς μας επιθυμεί να έχει μισθωτή εργασία για ν' αυξήσει την παραγωγή του. Κάνει προτάσεις σε νεοφερμένους, αλλά κανένας δεν είναι διατεθειμένος να δεχθεί μισθό κατώτερο από 15, ή έστω 14 μονάδες. Αυτό είναι εντελώς ασύμφορο για τον παραγωγό μας: διότι για τέτοιο έξοδο, θα πρέπει να υπερτριπλασιαστεί η παραγωγή του, κι αυτό δεν είναι σίγουρο. Από την άλλη πλευρά, οι νεοφερμένοι γνωρίζουν ότι μπορούν ν' αποκτήσουν ένα παρόμοιο κτήμα και με την εργασία τους σε λίγο καιρό να έχουν μια παραγωγή γύρω στις 15 μονάδες τουλάχιστον. Αλλά θα έχουν επίσης την προσωπική τους περιουσία και θα είναι κύριοι της εργασίας και του χρόνου τους. Έτσι μισθωτή εργασία σ' αυτές τις συνθήκες είναι όχι μόνο δυσεύρετη αλλά – εκτός από ηλικιωμένους ή σακάτηδες – και ανύπαρκτη.

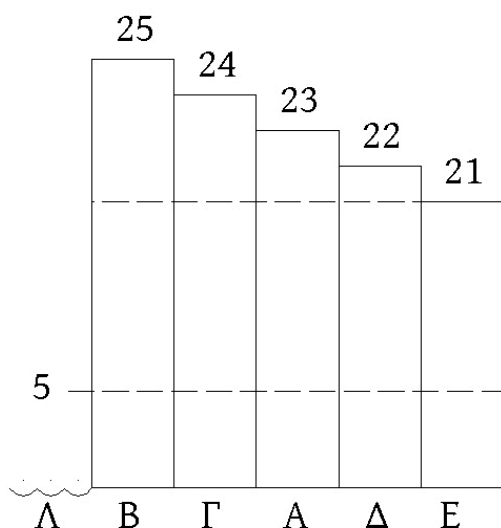
Ας σημειώσουμε ότι εδώ, στο παράδειγμά μας, **το επίπεδο των μισθών καθορίζεται από το ολικό προϊόν της τοποθεσίας με τη χαμηλότερη παραγωγή (που μπορεί να ονομαστεί «οριακή τοποθεσία» ή «οριακή παραγωγή»)**. Εδώ, ας θυμηθούμε την επισήμανση των συγγραφέων που παρατήρησαν την όλη εξέλιξη σχετικά με την προσφορά εργασίας: για όσο οι γαίες ήταν ελεύθερα ή φθηνά διαθέσιμες κι όποιος ήθελε μπορούσε να αποκτήσει ένα κομμάτι για τον εαυτό του, ήταν πάρα πολύ δύσκολο να βρεθούν εργάτες ακόμα και με πολύ μεγάλους μισθούς.

Εδώ τώρα βλέπουμε την πρώτη διαίρεση του προϊόντος. Υπάρχει αυτό που ονομάσαμε ο μισθός δηλαδή η αμοιβή της εργασίας στις τοποθεσίες Γ με 15 μονάδες και το πλεόνασμα υπεράνω του 15 στις τοποθεσίες Β και Α.

6. Στο μεταξύ η κοινότητα μεγαλώνει κι αναπτύσσεται. Οι αυτο-απασχολούμενοι παραγωγοί μας αποφασίζουν ότι χρειάζονται ένα λιμάνι. Το φτιάχνουν στην πιο κατάλληλη πλευρά του κόλπου με δική τους εθελοντική εργασία. Αυτό τώρα διευκολύνει εμπορικές και μεταφορικές δραστηριότητες γενικά, και δίνει νέα ώθηση στην παραγωγή. Τώρα γίνεται ίσως μια διαφοροποίηση στο ότι δυο-τρεις παραγωγοί δίνουν περισσότερο χρόνο στο εμπόριο παρά στην καλλιέργεια και φτιάχνουν καταστήματα κι αποθήκες κοντά στην προκουμαία. Μια δεύτερη διαφοροποίηση είναι ότι το κέντρο της κοινότητας μετατοπίζεται προς το λιμάνι.

Το λιμάνι γίνεται τώρα ένα κέντρο δραστηριότητας που συνδέει πιο αποτελεσματικά τη μικρή κοινότητα με τον υπόλοιπο κόσμο των ανθρώπων. Εδώ υπάρχουν μεγάλες αποθήκες αλλά και το ξενοδοχείο, το περιβόητο σαλούν (όπως στις ταινίες γουέστερν), ο στάβλος, ο σιδεράς, ο ξυλουργός, το πολυκατάστημα με υφάσματα, γυαλικά και τρόφιμα.

Τα κτήματα που βρίσκονται πιο κοντά είναι σ' ευνοϊκή θέση με πλεονεκτήματα φανερά: για όλες τις μεταφορές ή αγοραπωλησίες υπάρχει εξοικονόμηση χρόνου κι ενέργειας, ενώ η φθορά των μεταφορικών μέσων είναι μικρότερη. Παντού υπάρχει ανάπτυξη, παντού η παραγωγή αυξάνεται. Αλλά γρήγορα παρουσιάζεται μια ανακατάταξη αποδοτικότητας, καθώς ευνοούνται περισσότερο οι τοποθεσίες κοντά στο λιμάνι το οποίο συνδέει με άλλα κέντρα παραγωγής και με αγορές. Ας εικονίσουμε τη νέα κατάσταση διαγραμματικά:

Διαγρ. 3

εδάφους δίνουν το πλεονέκτημα.

Εδώ πάλι βλέπουμε τη φυσική αμοιβή της εργασίας στις τοποθεσίες E με 21

Εδώ κάθε στήλη αντιπροσωπεύει, ας πούμε μια ζώνη παραγωγικότητας από 50 τοποθεσίες. Με επίκεντρο το λιμάνι (Α) η παραγωγικότητα εμφανίζεται μεγαλύτερη στις πιο κοντινές του τοποθεσίες, που είναι οι Β και Γ. Νέες αφίξεις έχουν βάλει σε παραγωγή νέες τοποθεσίες. Τηρουμένων των αναλογιών μας, η διαφορά στην αποδοτικότητα οφείλεται όχι πλέον στη γονιμότητα (που είναι ακόμα όμοια σε όλα τα εδάφη) αλλά στην τοποθεσία σχετικά με το λιμάνι και τη χρήση της. Η ίδια η θέση και η χρήση και όχι η ποιότητα του

μονάδες και τα πλεονάσματα στις υπόλοιπες τοποθεσίες υπεράνω του 21. Είπαμε πως αυτή είναι η πρωτογενής διαίρεση του προϊόντος της παραγωγής. Τα πλεονάσματα οφείλονται αφενός στις δυνάμεις της φύσης και αφετέρου στην ύπαρξη και ανάπτυξη της κοινότητας που προσδίδει πλεονεκτήματα σε αυτές τις τοποθεσίες. Γι αυτό ορισμένοι οικονομολόγοι ονομάζουν επίσης τη φυσική αμοιβή της εργασίας «ιδιωτική αξία» και τα πλεονάσματα «δημόσια αξία».

Ας υποθέσουμε πάλι ότι μερικοί παραγωγοί θέλουν εργάτες για ν' αυξήσουν περισσότερο τον όγκο του προϊόντος τους ή για να μπορούν να αναπαύονται οι ίδιοι. Οι νεοφερμένοι, εφόσον δεν είναι σακάτηδες, ηλικιωμένοι ή αδύναμοι, θα ζητούν μισθούς γύρω στις 20 μονάδες: διότι γνωρίζουν ότι αν έχουν δικό τους κτήμα, σύντομα θα μπορούν ν' απολαμβάνουν ένα τέτοιο μέγεθος παραγωγής αλλά και να είναι κύριοι του εαυτού τους. Πιθανόν μερικοί να δεχθούν να εργαστούν με χαμηλότερους μισθούς (15 ας πούμε) για κάποιο διάστημα. Αλλά το κάνουν μόνο για να μπορέσουν να εξοπλιστούν με δικά τους μέσα παραγωγής και να ξεκινήσουν δικό τους αγρόκτημα. Όπως γράφει ο Γουέικφηντ: *«Γρήγορα παύουν να είναι μισθωτοί εργάτες και μετατρέπονται σε ανεξάρτητους αγροκτήμονες, ακόμα και ανταγωνιστές των παλιών αφεντικών τους μέσα στην αγορά μισθωτής εργασίας»*. Όπως βλέπουμε, πάλι, **το επίπεδο των μισθών καθορίζεται από το ολικό προϊόν της οριακής τοποθεσίας** (δηλ. της τοποθεσίας με τη χαμηλότερη παραγωγή), που όμως τότε ήταν αρκετά ψηλό. Γιαυτό ήταν πάρα πολύ δύσκολο να βρεθούν εργάτες.

7. Ας κοιτάξουμε πιο προσεκτικά τώρα στο Διαγρ. 3 τα πλεονάσματα, δηλαδή τη διαφορά πάνω από τη διακεκομμένη γραμμή του 21, που παρουσιάζονται στις αποδοτικότερες τοποθεσίες. Αυτά είναι 1 στην στήλη Δ, 2 στην Α, 3 στην Γ και 4 στη Β. Πού οφείλονται; Πώς δημιουργούνται;

Εξηγήσαμε σύντομα την δημιουργία αυτών των διαφορών στις τοποθεσίες.

Ας αφήσουμε αυτές τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις για μελλοντική εξέταση και ας κοιτάξουμε μια άλλη ενδιαφέρουσα άποψη. Ας υποθέσουμε πως έρχεται κάποιος εκατομμυριούχος έμπορος από μια μεγαλούπολη, βρίσκει όμορφο το μέρος κι αποφασίζει να εγκατασταθεί εδώ. Δεν επιθυμεί να πάρει μια ελεύθερη μακρινή τοποθεσία, αλλά θέλει να αγοράσει μια κοντά στο ποτάμι και στο λιμάνι.

Ποια τιμή θα ζητήσουν οι κάτοχοι και ποια τιμή θα δώσει αυτός;

Είναι φανερό πως όσο πιο παραγωγική είναι μια τοποθεσία τόσο περισσότερα θα ζητήσει ο κάτοχος. Στο διάγραμμα 3 δηλαδή, οι κάτοχοι Β θα ζητήσουν, ας πούμε, 100, οι κάτοχοι Γ 95, οι Α 90, οι Δ 85 και οι Ε 80. Σε κάθε περίπτωση **η προτεινόμενη τιμή θα αντανakλά την αποδοτικότητα της τοποθεσίας**.

Η αποδοτικότητα κάθε τοποθεσίας είναι συνάρτηση της χρήσης (ή του προϊόντος της παραγωγής: εμπορική αποθήκη, ξενοδοχείο, καλλιέργεια σιταριού ή φασολιού κλπ), της γονιμότητας και της θέσης (κοντά σε, ή μακριά από, το κέντρο με τις πρώτες ύλες και τις υπηρεσίες). Την αποδοτικότητα των τοποθεσιών την γνωρίζουν, φυσικά όλοι οι ντόπιοι και με τις κατάλληλες συνομιλίες στο ξενοδοχείο ή στο σαλόνι τη μαθαίνει και ο νεοφερμένος έμπορος.

Ας προσέξουμε. Εδώ μιλάμε για την τοποθεσία σκέτη, όχι για τα κτίσματα ή τις καλλιέργειες επάνω της. Ο έμπορος που θέλει να εγκατασταθεί εδώ θα ξεριζώσει την όποια καλλιέργεια (καλαμπόκι, σιτάρι, αμπέλια ή ό,τι άλλο), ή θα γκρεμίσει αποθήκες και μαγαζιά στην τοποθεσία που αγοράζει, για να κτίσει εκεί την πολυτελή κατοικία του με κήπους, φρουτόδεντρα και παρτέρια λαχανικών. Πληρώνει για την επιφάνεια της γης, για το οικόπεδο. Από την άλλη, ο κάτοχος ζητάει ένα ποσό που αντιστοιχεί στην αποδοτικότητα του εδάφους που θα χάσει. Εκτός από πολύ εξαιρετικές συνθήκες και ειδικούς λόγους, κανένας κάτοχος δεν θα δεχθεί ποσό λιγότερο από αυτό που αντανακλά την αξία της παραγωγής την οποία αφήνει.

Η τιμή μιας τοποθεσίας καθορίζεται από την παραγωγικότητα της σε σύγκριση με άλλες τοποθεσίες της περιοχής. Μπορεί βέβαια να υπάρξουν περισσότεροι ενδεχόμενοι αγοραστές, οπότε κάποιος να προσφέρει περισσότερα από άλλους. Αλλά σε κάθε περίπτωση η τιμή θα είναι μεγαλύτερη για τις πιο αποδοτικές τοποθεσίες και μικρότερη για τις λιγότερο παραγωγικές.

Θα επανέλθουμε.